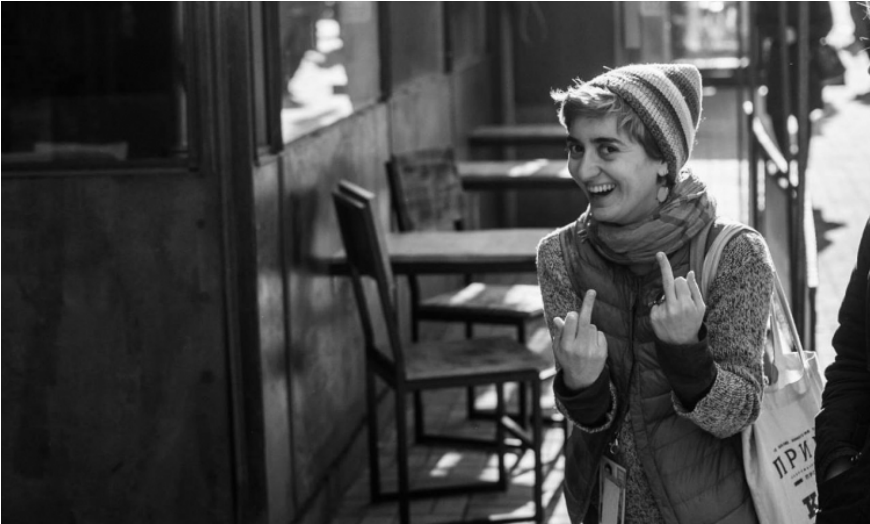

Що нового в моєму рюкзаку

Про расизм в Україні говорять переважно на контрасті з іншими країнами, через порівняння з ними. Говорять здебільшого білі експерти. У принципі, заперечувати расизм нині стало хорошим тоном; існує навіть «золота колекція» аргументів, мовляв, «расизму в нас нема, бо тут всі білі», «расизму нема, бо в нас не було рабства, Україна нікого не колонізувала, а сама була колонізованою», «технічно це не расизм, бо це питання класу, а не раси», «якщо білість – це доступ до привілеїв та багатства, то в Україні расовані всі» тощо. Утім, існує формат, у якому білі готові слухати/читати про расизм:

- фото небілої людини має зображати її заскоченою зненацька. Вона може позувати, але тоді повинна виглядати достатньо безпорадно;
- коли ж публікуватимете фотографії расистів, запитайте, чи не проти вони показати обличчя. Якщо відмовляться – заретушуй-

Текст підготовлено в рамках проекту «Політекономія гендеру» Центру соціальних і трудових досліджень. На знімці: Маріам Аґамян; публікуємо з дозволу автора фото Артура Млояна.

© Маріам Аґамян 2019

© *Критика феміністична: східноєвропейський журнал феміністичних і квір-студій* 2019, № 2, с. 81-84
<http://feminist.krytyka.com> (ISSN 2524-2733)

те; якщо дозволять, то виберіть фото з їхнього Інстаграму, де расисти собі подобаються;

- не давайте слова небілій людині;
- або нехай небіла людина розповість, як особисто зіткнулася з расизмом, уточнивши, що це був поодинокий випадок, а загалом білі не такі;
- якщо дискусія відбувається у Фейсбуці, дайте расистам простір висловитись, не тріть хейтерські коменти; тріть коментарі небілих людей, аби вони не зіпсували настроїв білим;
- повністю орієнтуйте інформацію на білих і спілкуйтеся з людьми так, ніби вони ніколи не мали справи з расизмом.

Цьогоріч напередодні маршу «Повернемо Україну українцям» я зустріла знайомого. Він пише роман і свою участь у марші розглядав як частину роботи над книгою. Він сказав: «Минулого року я навіть факел узяв». Я спитала, чи ходив він на погроми. Відповів, що ні. Зрештою, його можливість досліджувати расизм із нейтральної, на його думку, позиції й унаочнює його білість. Він спитав, чи стикалась я із прямою загрозою, – і це, якщо чесно, мій «улюблений» спосіб перевірити, чи знаю я, про що кажу. Можливо, це вдалий момент, аби розгорнути сімейний альбом із датами, артефактами та телефонами реальних свідків прямої загрози. У мене нема власних «кривавих фактів», однак я підготувала неповний перелік випадків побутового расизму. Ці випадки дрібні та повсякденні, геть нецікаво тримати усі їх у пам'яті, щоби пройти цей контрольний-пропускний пункт у голові першої-ліпшої людини, настільки білої, що расизму для неї не існує. Але, будь ласка, ось вони:

- у супермаркетах мене майже завжди просять показати вміст сумки. Навіть коли ми заходимо туди групою, майже стовідсотково показати сумку охорона попросить лише мене;
- майже щоразу, коли зі мною знайомляться, то питають звідки я. Або інший варіант: «Я чую, що ви добре говорите українською/російською, маю на увазі, звідки ваші батьки?»;
- часто люди, які знають хоча б одну вірменку, грузинку чи азербайджанку, питають мене, чи знаю її я. Із останніх випадків: одна правозахисниця привела мене на круглому столі до дівчини з Вірменії і сказала їй: «Це Маріам, вона теж вірменка, вам буде цікаво», – і пішла;
- люди розповідають мені анекдоти, міняючи «вірменина» на «азербайджанця», бо це мало би мене розсмішити, оскільки «в нас» була війна;
- мою антимилітаристську позицію пояснюють здогадками про мої «травми»: «Я завжди готова поговорити з тобою про Карабах. Я розумію, це особиста історія...»;
- більшість робочих колективів, у яких я працювала, мали колекції жартів про «кавказький акцент», «пейсатих» тощо;
- я пропрацювала офіс-менеджеркою в одній конторі кілька міся-

ців. Це недовго, та всі співробітники бачили мене по кілька разів щодня. Коли звільнилася звідти й минув деякий час, я зустріла колишнього колегу в місті, і він по-свійськи спитав як мої справи, хоча він «в курсі», що я пішла на шоу «Танцюють всі» (де, звісно, мене ніколи не було). Знаєте чому? Бо там була учасниця на ім'я Маріам.

Це не все, звичайно, сюди ж можна додати внутрішній расизм. Одного разу на літній гендерній школі ми з подругою обговорювали, чому нам колись було так важливо зазначити, що наші батьки мають світле волосся та світлі очі. І це завжди відбувалося в легкому, розважальному форматі, приблизно так:

– О, ти вірменка! Бачу, у тебе типові чорні очі й волосся!

– Вас це приголомшить, але мій батько якраз вірменин на всі сто, і от у нього були руде волосся й зелені очі! Про це мало хто знає, але вірмени – типові, класичні вірмени – світлоокі!

У мене нема «кривавих фактів», проте я знаю, коли день народження Гітлера, бо, коли вчилася в школі, мені казали не пізно повертатися в цей день. Я знаю, що це таке, коли о 6-й ранку вам дзвонять із міліції, аби ви продиктували серійний номер магнітофону, бо там не вірять, що небілий хлопець (мій брат) може нести вулицею власний магнітофон. Хоча брат заперечив, що то був расизм. Як приклад расизму для цього тексту він пригадав регулярні перевірки документів: патруль міг зупинити його тричі по дорозі на роботу від Подолу до Солом'янки, – а також уточнення національності в 2000-х.

Я знаю, що таке, коли міліціонер за порушення закону щодо мене не несе відповідальності, а моїм батькові та брату пропонують розібратися з ним «по-чоловічому», коли той буде в цивільному.

Я знаю, як це працює. Кримінальні хроніки, у яких зазначають національності переважно небілих: уродженець такого-то регіону, громадянка такої-то країни, – і створюють ілюзію, буцім злочини коять небілі, іноземці та якась третя абстрактна група (білі). Навіть мого знання математики вистачить, аби порахувати, що кількість злочинів, скоєних небілими, мізерна. Але ніколи це не стає підставою визнати, що пряма небезпека йде від білих. Вони влаштовують погроми, вони носять містом смолоскипи, скандуючи «переприсвоєні» нацистські кричалки, і, що найголовніше, вони мають владу.

Тут я намагаюся втриматися і не написати, що мої брат і батько загалом не надто практикують кулачні бої, – вони інтелігенти й інтелектуали. Але я таки напишу це, знову продемонструю внутрішній расизм, адже мені треба засвідчити їхню освіченість.

Також мені траплялися коментарі від білих чоловіків про те, що я, певно, маю гарячу кров, темперамент, – і це, раптом неясно, треба сприймати за комплімент. Наприклад, мені можуть повідомити, що з жінкою такого ж етнічного походження мали секс, і це було круто.

Кілька разів мені призначали здати аналізи на гормони, бо в мене «нетипове оволосіння» (нетипове для кого?). Ці аналізи платні, знаєте?

Після обшуку в магазинах переді мною зазвичай не вибачаються, мовляв, «ну ок, цього разу не спіймали тебе на гарячому». Вони просто виконують свою роботу, і це не їхня проблема, що я нічого не крада, не наліпила цінник із дешевих помідорів на дорогі. Це вистава для білих, коротка й промовиста: «тут подбають про вашу безпеку, не хвилюйтеся». Так це працює.

Певні теми я добре знаю через власний досвід, але це не робить мене компетентною, а безпідставно маркує як злу й нетерпиму. І це безмежно мене сердить. От, Маріам знову про расизм, зараз іще зауважить, що то все про чоловіків, ще й це нам закине, яка ж складна людина...

Табу на гнів, накладене на жінок, посилюється заборонаю на лють небілих. Здається, я мала би сказати, що є й хороші, толерантні білі, і мала би говорити про расизм у рамках ненасильницької комунікації. Але я доволі зла, на це є причини. І я не хочу нікого заспокоювати.